

Tomáš Avramov

Hárún ar-Rašíd, Francis Bacon, Roger Bacon, Tomáš Akvinský, Jakub I., univerzity, Jan Hus, Petr Chelčický

Minule jsme skončili u Franské říše a Karla Velikého a už dříve jsem se zmínil o rozvoji islámu v prvních stoletích jeho existence. Karel Veliký ve své době udržoval kontakty s bagdánským chalífou Hárúnem ar-Rašídem (763-809), jehož říše (chalifát) se rozprostírala na území sahajícím od dnešního severního Egypta přes Blízký východ, Arabský poloostrov až k Afghánistánu. Hárún jednou dokonce poslal Karlovi darem slona, který ještě deset let žil na Karlově dvoře v Cáchách (Aachen, německé město na hranicích Německa, Belgie a Francie, hlavní sídlo říše Karla Velikého).

Vzpomeneme-li si na arabské materialistické školy, které používaly vyprázdněný (duchovní podstaty zbavený) aristotelismus a proti kterým vystoupil Mohamed, pak jejich otupený vliv působil i v bagdánském chalifátu. Ale byl zde také ještě vliv islámu, Mohamedova učení, které mělo silný duchovní náboj. Do značné míry se oba vlivy spojovaly přímo v osobě Hárúna ar-Rašída, který velmi podporoval bádání, poznání a na jehož dvoře se shromáždili mnozí učenci té doby, ovšem on sám v sobě nesl jistou silnou věrnost duchovním ideálům. Mimočodem, *Pohádky tisíce a jedné noci* vznikly na Hárúnově dvoře a on sám je jednou z jejich postav. Hárún také pro účely poznání

založil na svém dvoře takzvaný Dům moudrosti, což byla vlastně univerzita a obrovská knihovna. Vedle filosofie se v Domě moudrosti pěstovaly hlavně matematika a lékařství.

K té matematice si něco řekneme. Používáme arabské číslice, ale také desítkovou číselnou soustavu v počtech. Jsou různé číselné soustavy - dvojková (používaná v počítačích), dvanáctková a další. Zjednodušeně řečeno, ta v jistém ohledu nejpůvodnější, babylónská a částečně egyptská matematika používala dvanáctkovou (a šedesátkovou) soustavu, která vycházela z astronomie a z pojetí koule jako prostorově neekonomičtějšího (nejvyrovnanějšího) tělesa (stupně, úhly atd.). Číslo dvanáct je také dělitelné dvěma, třemi, čtyřmi, šesti, pětkrát dvanáct zase dává oněch šedesát, takže je to číslo praktické. Desítkovou soustavu používali Arabové a Peršané, před nimi Indové, také Egypťané a v něčem od člověka vyžaduje abstraktnější myšlení než soustava dvanáctková. Deset vydělíme jen dvěma a pěti, což jsou prsty na rukách... Jinak ale musíme práci v desítkové soustavě rozvíjet více v myšlení. A to šlo dobře arabským a perským matematikům, tak dobře, že se jejich matematika rozšířila do světa a i dnes můžeme říci, že jim za ni vděčíme. V lékařství byli také výborní, dodnes je známá osobnost perského lékaře Aviceny (Ibn-Sína), který žil na přelomu 1. a 2. tisíciletí.

Matematika a svým sklonem abstraktní vědecký přístup se tedy z bagdádského chalífátu rozšířily postupně zejména do Evropy, kde začaly ovlivňovat středověké myšlení nejprve u jedinců (jako byl například anglický františkán Roger Bacon [1220-1292], velký fyzikální experimentátor, obdivovatel Aristotela, odpůrce Tomáše Akvinského) a později během novověku se staly dominantním směrem v evropském myšlení. Napomohla k tomu také osobnost dalšího Bacona, tentokrát Francise Bacona (1561-1626), lorda z Verulam, Angličana, který byl rádcem královny

Alžběty a poté lordem a chráněncem krále Jakuba (Jamese) I. Francis Bacon je nesmírně významný muž, jenž podnítil vznik anglického materialismu a empirismu. Empirismus je směr poznání, který staví výlučně na poznání zprostředkovaném našimi pěti smysly, na smyslovém poznání, a jelikož je našich pět fyzických smyslů hmotných a reagují na hmotné podněty, je toto poznání převážně materialistické. To je v pořádku, jenom musíme chápat jeho omezenost. Zároveň byla zkušenost tohoto poznání, jeho myšlenkového uvědomění a zpracování, důležitá pro vývoj člověka a celá věda dodnes staví na Baconově empiristickém odkazu.

Z tohoto pohledu možná nebude překvapivé, že Francis Bacon byl v minulém životě právě bagdádský chalífa Hárán ar-Rašid. Z jeho dvora vyšel do světa impulz pro vědecké poznávání světa, ale také překlady Aristotela, které se tam dostaly z dříve zmíněných materialistických arabských škol (příčemž Hárún a jeho syn al-Mamún překládání Aristotela ještě dále podporovali). A evropští učenci v čele s Tomášem Akvinským později poznávali Aristotelovo učení mimo jiné právě přes arabské překlady z Hárúnova a al-Mamúnova dvora.

Byl to Tomáš Akvinský (1225-1274), jehož dnes církve uznává jako svou největší filosofickou autoritu, kterému se podařilo Aristotelovo učení znovu zbavit tohoto příliš materialistického vlivu a použít ho k vysvětlení nejvyšších pravd křesťanství. Bez Akvinského (a i jeho předchůdce Alberta Velikého) by křesťanství filosoficky uvadlo, nemohlo by konkurovat, v Evropě by příliš převládl abstraktní materialistický směr. Díky Tomáši Akvinskému byl aristotelismus (včetně logiky) zachráněn a znovu produhovněn a bylo filosoficky oživeno křesťanství.

Tomáš Akvinský byl reinkarnovaný Aristotelés, což to všechno dává do zajímavých souvislostí, u kterých se můžeme pozastavit. Vědomí o více vtěleních jedné lidské

duše, takzvané reinkarnaci, bylo ve starověku i dříve zcela běžné. V různých podobách o něm hovoří Indové, Židé, Egypťané, Řekové, Tibeťané atd. Bylo běžné i v prvních staletích křesťanství. Ale už jsme se zmínili o IV. konstantinopolském církevním koncilu (869-870), na němž bylo pod vlivem arabských materialistických škol prohlášeno, že člověk má pouze duši a tělo. Duch mu nebyl přiznán, což mělo svůj důsledek i v tom, že bylo důsledně odstraněno povědomí o reinkarnaci (na potlačení vědomí o reinkarnaci se ovšem pracovalo již několik století předtím). Poněvadž reinkarnace bez ducha nemá smysl - je to duch člověka, jeho Já spojené s věčností, které se inkarnuje do světa, a duše je něco jako prostředník mezi tělem a duchem. Když o ni člověk pečuje, spojuje se duše s věčností ducha, když o ni nepečuje, duše skomírá v pomíjivosti těla. A zejména v Evropě lidé na reinkarnaci postupně úplně zapomněli. To vše ale mělo svůj smysl. Když bylo odstraněno vědomí o více vtěleních, nutilo to lidi soustředit se na jedno vtělení, což pomohlo materialismu a ten zase napomohl rozvoji konkrétního jasného myšlení, vědomému používání myšlenky. A dobře používaná myšlenka je opravdu úžasný prostředek a pomocník. Proto je ale nyní také již zapotřebí, aby se vnímání cyklu životů a s tím spojené odpovědnosti znovu obnovilo.

Ukazují se zde tedy dalekosáhlé souvislosti... Od Aristotela přes křesťanství, arabské materialistické školy, proniknutí materialismu do církve, vznik současné vědy, znovuobnovení aristotelismu Tomášem Akvinským a průniky toho všeho do dnešní doby... Všimněme si také, jak se jedna lidská individualita vyvíjí přes jednotlivé životy a jak se to smysluplně propojuje s tím, co postrkává vývoj dopředu a co ho „brzdí“. Aristotelés zanechává lidstvu velké dědictví, které se pro vnější svět a paměť zachová hlavně v omezené a zmaterializované formě v arabských školách

(jinak ho významně roznesl Alexandr, což ale působilo více skrytě). Arabské školy později působí dále a předávají již takto omezený aristotelismus do Evropy; tím se podporuje vědecké, materialisticko-empirické poznávání světa. Individualita Aristotela se později zrodí jako Tomáš Akvinský a co udělá? Použije aristotelismus a opět ho produchovní, obnoví ho v nové formě, s novým obsahem. Proti němu stojí Roger Bacon, jeho odpůrce, průkopník smyslového poznání, fyzikálních věd a obdivovatel Aristotela. Ovšem obdivovatel onoho už omezeného zkrusleného Aristotelova učení. Akvinského nechápe, nerozumí mu. Máme tu před sebou jedince, velmi vyspělého jedince, který dává lidstvu vývojově dalekosáhlé vitální impulzy, a proti němu, či lépe řečeno souběžně s ním jiného jedince, který pracuje s už méně čerstvým, zastaralým impulzem od toho prvního původce. Bacon je schopný ho pochopit, pojmout do sebe v zastaralé formě a obsahu, ale nový, čerstvější impuls Akvinského chápat nedokáže. Má tak ovšem svou roli, svůj vliv a takto má ve světě svou roli a svůj vliv každý člověk.

Ještě jen k osobě Francise Bacona: Existují určité teorie, které říkají, že právě on byl skutečným autorem Shakespearových her, že William Shakespeare se pod ně jen podepisoval, ale dodával mu je Bacon. To není zcela pravda, ale skrývá se za tím skutečnost, že v Anglii v té době žil jeden významný zasvěcenec. A zasvěcenci mohou pracovat také způsobem, kdy nejsou veřejností poznáni (buď jsou zcela anonymní, nebo žijí navenek úplně jiným životem), ale působí svými myšlenkami, inspirací na jedince, kteří jsou vlastně něco jako jejich žáci.

Zasvěcenec, který žil tehdy v anglickém království, takto inspiroval více jedinců, mezi nimi Williama Shakespeara, Francise Bacona či Jacoba Bohma, německého protestantského mystika a též člena Jednoty bratrské. Je to jeden z jeho vlivů na dějiny a můžeme o něm mluvit buď jako o těžce osobnosti, o které jsme již hovořili jako

o „vychovateli národů“ Skythianovi, anebo to byla osobnost působící přímo a plně pod Skythianovým vlivem. V Anglii se narodil jako syn Marie Stuartovny (slavné skotské královny, kterou nechala Alžběta I. popravit) a později se stal králem Skotska a Anglie, králem Velké Británie Jakubem I. (už jsme se o něm také zmiňovali). Jakub I. (1566-1625) byl na svou dobu určitě osvíceným panovníkem, navenek byste však u něj těžko nacházeli znaky toho, že je jedním z největších zasvěcenců vůbec. To bylo skryté. Podporoval umění, vědu, osidlování jiných kontinentů, jeho jméno nese tradiční anglický překlad Bible z roku 1611 a celé jeho působení bylo takové, že výrazně posunulo lidstvo kupředu. Je také obětí mnoha pomluv a nepravd, takže odkrýt u něho fakt o jeho pravé identitě je z vnějších historických záznamů skoro nemožné.

Jestliže jsme hovořili o univerzitě na dvoře Hárúna ar-Rašída, o takzvaném Domu moudrosti, pak přibližně ve stejnou dobu (kolem roku 893) vzniká také například v makedonském Ochridu literární škola (dnes hlavně Makedonci označovaná jako univerzita), kterou založil Kliment Ochridský. Jiné takové školy byly v Konstantinopoli a Káhiře. První západní univerzity a školy vznikají z tohoto pohledu výrazně později. Za první univerzitu je běžně považována univerzita v Bologni (1088) a slavná pařížská Sorbonna vzniká v roce 1155. Pak teprve vznikají Oxford, Cambridge nebo třeba pražská a krakovská univerzita.

Když už jsme se dotkli ochridské školy: Založil ji Kliment Ochridský, který byl předtím účastníkem mise Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu. Ti přišli do Velkomoravské říše na pozvání knížete Rostislava v roce 863. Vedle slovanské liturgie přinesli také užívání staroslověnštiny, takže jejich význam pro české země je opravdu veliký. Spolu s Cyrilem a Metodějem zde po dobu dvaadvaceti let pobývali další učenci a mniši, mezi nimi právě svátý Kliment

Ochridský a svátý Naum. Ti se po vyhnání mise z Velké Moravy v roce 885 vrátili zpět na jih, na území dnešní Severní Makedonie (přijal je bulharský car Simeon), kde Kliment založil zmíněnou školu a Naum klášter, který tam stojí do dnešních dnů.

Již jsme se zmínili, že mise Cyrila a Metoděje byla prostřednictvím hnutí bogomilů (pocházeli z dnešní Makedonie a Bulharska) přinejmenším zčásti ovlivněna janovskou, skrytou církví. Mluvili jsme o poustevníkovi Ivanovi jako o představiteli janovské církve. Ten silně zapůsobil na Ludmilu, babičku svátého Václava a první českou světici, kterou později, podle tradičních církevních zdrojů, oficiálně pokřtil Metoděj. K tomu přistupuje osobnost Václava se svým grálským elementem. To všechno působí na české dějiny dále, zřetelně například v podnětech a činech Karla IV. a v husitském hnutí.

Osobnost Máního-Parsifala jsme si charakterizovali tak, že jedná správně z vnitřních pohnutek a bez ohledu na omezení okolnostmi a nebezpečí s tím spojená. V tomto duchu v českých dějinách jednal Jan Hus, který neohroženě vystoupil s poukázáním na to, co je skutečně správné a co není. Jednalo se hlavně o nedostatky v církevním a duchovním životě, ale Hus vedle toho ovlivnil také třeba český jazyk a myšlení. Jeho mladším současníkem byl Petr Chelčický (1390-1460), jehož názory na změnu společnosti byly ještě radikálnější než Husovy. Byl důkladným pacifistou, křesťanství odmítal jakýmkoliv způsobem spojovat se světskou mocí a neuznával potřebnost církve pro duchovní práci a probuzení. Jelikož byl přesvědčený pacifista, nemohl sdílet z jeho pohledu násilný postup husitů v tehdejší společnosti a uchýlil se na svůj statek v jihočeských Chelčicích, kde žil se svým služebnictvem v rovnosti a bratrství. Napsal několik knih (například *Siet' viery pravej*) a dalo by se říci, že upadl v zapomnění. Ovšem s jeho

myšlenkami přece jen někteří husité a jeho následovníci pracovali a na jejich základě vznikla Jednota bratrská. V té působil třeba Jan Amos Komenský a byli s ní spojeni další významní evropští myslitelé (také již zmíněný Jakob Bob me). A více než čtyři století po Chelčickém se o jeho myšlenkách dozví Lev Nikolajevič Tolstoj, napíše o nich ve své knize *Království Boží je ve vás* a touto cestou ovlivní ideály nenásilí Mahátmu Gándhího, který si s Tolstým dopisoval a následně si „připomněl“ i nenásilný postoj (ahimsá), jenž je součástí indické filosofie. Čeští příznivci Chelčického ještě mluví o jeho vlivu na Martina Luthera Kinga, Nelsona Mandelů a Tomáše G. Masaryka.